

Briševo – izbrisano selo 1992. godine

JASMIN MEDIĆ

Institut za historiju, Univerzitet u Sarajevu

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

jasmin.medic@iis.unsa.ba

Autor u radu, pozivajući se na izvornu građu i svjedočenje očevidaca te relevantnu literaturu, govori o zločinima srpskih vojnih i policijskih struktura u Briševu, selu u prijedorskoj općini većinski naseljeno Hrvatima. Granatirano u prvim danima „etničkoga čišćenja” Prijedora krajem svibnja 1992., Briševo je dva mjeseca kasnije napadnuto, dio mještana ubijen, a selo opljačkano i razoreno. Nakon napada njegovi su stanovnici protjerani ili odvedeni u jedan od logora i druga mjesta nezakonitih zatočenja. Ovo je selo postalo paradigmom zločina počinjenih nad Hrvatima u općini Prijedor i cijeloj Bosni i Hercegovini. Sličnu sudbinu kao briševački Hrvati doživjeli su Bošnjaci i Hrvati u drugim mjesnim zajednicama prijedorske općine. Tema je ovoga rada kako je jedno selo kontinuirano nestajalo tijekom proljeća i ljeta 1992. i koje su posljedice toga.

Ključne riječi: Briševo; Prijedor; Bosna i Hercegovina; Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine; policija; civili; logori

Uvod

Prema popisu stanovništva iz 1991., Briševo je administrativno pripadalo općini Prijedor u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine te imalo ukupno 405 stanovnika, od čega su apsolutnu većinu činili Hrvati (370 ili 91,36% stanovnika). Jugoslavena je bilo 16, „ostalih” 11, Srba 7, a jedan mještananin izjasnio se kao Musliman.¹ Bilo je to jedno od rijetkih sela u općini Prijedor u kojem su Hrvati činili većinsko stanovništvo.²

Politički nemiri u Jugoslaviji, osobito nakon agresije Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Sloveniju i Hrvatsku, izravno su se odrazili i na Bo-

¹ Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Popis stanovništva*, Statistički bilten broj 234, 82. U nastavku teksta za Muslimane ćemo koristiti termin „Bošnjaci”.

² Nacionalni sastav općine Prijedor prema popisu stanovništva iz 1991. bio je sljedeći: Muslimani (Bošnjaci) 49.351 ili 43,85%, Srbi 47.581 ili 42,27%, Jugoslaveni 6459 ili 5,73%, Hrvati 6306 ili 5,61% i „ostali” 2836 ili 2,51%. Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Popis stanovništva*, Statistički bilten broj 234, 82.

snu i Hercegovinu učestalijim incidentima na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi, izazvanim najčešće od vojnika JNA koji su se vraćali s ratišta iz Hrvatske.³ Premda se iščekivao dogovor triju vladajućih stranaka – Stranke demokratske akcije (SDA), Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine (SDS BiH) i Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine (HDZ BiH) – na republičkoj bosanskohercegovačkoj razini o ustavnom uređenju, nizom jednostranih odluka SDS-a BiH i bez suglasnosti političkih predstavnika Bošnjaka i Hrvata⁴ cjelokupno područje općine Prijedor pripojeno je 17. siječnja 1992. samoproglašenoj Autonomnoj regiji Krajini.⁵ U sastav te samoproglašene regije prvobitno su ušle one općine u Bosanskoj krajini u kojima je srpsko stanovništvo činilo apsolutnu većinu, a u drugoj fazi jednostranih odluka SDS-a BiH i one općine ili dijelovi općina koji su bili od strateške važnosti za „zao-kruživanje srpskog teritorija”.⁶

Samim pripajanjem toj regiji Prijedor je postao dijelom Srpske republike Bosne i Hercegovine (SrRBiH), koja je prilikom jednostranoga proglašenja, a na osnovi prihvaćanja odluke o proglašenju Srpske republike Bosne i Hercegovine na 4. sjednici Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini održane 21. prosinca 1991.⁷, 9. siječnja 1992. obuhvaćala 62,94% bosanskohercegovačkoga teritorija.⁸

Preuzimanje vlasti i početak zločina

U prvoj polovini 1992. u pokušaj pronalaska rješenja za ustavno uređenje Bosne i Hercegovine aktivno se uključuju i međunarodni dužnosnici. Političkim vođama vladajuće koalicije predložen je prijedlog poznat kao „Cutileirov plan”, prema kojem bi Bosna i Hercegovina bila očuvana u svojim povijesnim granicama, ali bi bile formirane etničke konstitutivne jedinice. Prema tom

³ ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragrafi 140, 141, pristup ostvaren 7. 2. 2022., https://www.icty.org/x/cases/zupljanin_stanisicm/tjug/bcs/130327_1.pdf.

⁴ Na prvim demokratskim izborima 1990. na razini općine Prijedor najviše glasova osvojila je SDA – 30 od 90 odborničkih mjesta u skupštini. Srpska demokratska stranka BiH osvojila je 28, a HDZ BiH dva odbornička mjesta. To je bilo dovoljno da u skladu s koalicijskim dogovorom čine skupštinsku većinu. Sukladno tome, Muhamed Čehajić iz SDA izabran je za predsjednika Općine. ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 49, pristup ostvaren 2. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

⁵ ICTY, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, *Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska krajina*, broj 003/92, Prijedor, 17. 1. 1992. (dokument u posjedu autora).

⁶ ICTY, Skupština zajednice opština Bosanske krajine, *Odluka o proglašenju Autonomne oblasti Krajina kao neodvojivog dijela Savezne države federativne Jugoslavije i sastavnog dijela federalne jedinice BiH*, Banja Luka, 16. 9. 1991. (dokument u posjedu autora).

⁷ ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, *Pred pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Momčila Krajišnika, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 9. 2006.), paragraf 306, nap. 820, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/krajisnik/tjug/bcs/060927.pdf>.

⁸ BEGIĆ, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, 68.

planu, o kojem su politički vođe iz Bosne i Hercegovine u veljači i ožujku 1992. vodili pregovore, predviđeno je da Prijedor, shodno demografskoj slici općine, pripadne bošnjačkoj konstitutivnoj jedinici unutar Bosne i Hercegovine.⁹ Da je postignut sporazum, odnosno da su vođe vladajućih stranaka prihvatili Cutileirov plan i Prijedor postao dijelom bošnjačke konstitutivne jedinice, srpskoj bi strani bila znatno otežana realizacija strateških ciljeva jer u tom slučaju ne bi imali kontrolu nad Prijedorom i Sanskim Mostom, općinama gdje su Bošnjaci činili relativnu većinu. Da je konačni cilj bio ovladati tim općinama objelodanjeno je na 16. zasjedanju Skupštine SrRBiH, na kojoj je izneseno *Šest strateških ciljeva* te republike.¹⁰

Jedini način da se ovlada Prijedorom i Sanskim Mostom bila je uspostava trajne srpske etničke dominacije, čime bi bila znatno olakšana realizacija spomenutih strateških ciljeva. Zauzimanjem Prijedora i Sanskog Mosta fokus djelovanja srpskih vojnih i policijskih struktura bio bi stavljen na područje Bosanske Posavine i stvaranje koridora između Krajine i Semberije. Srpska etnička dominacija, odnosno promjena demografske slike mogla je biti uspostavljena masovnim zločinima nad Bošnjacima i Hrvatima ili njihovim progonom.

S obzirom na to da nije imao skupštinsku većinu i samim time još uvijek nije mogao u institucijama vlasti samostalno odlučivati, nego je posezao za jednostranim odlukama, SDS BiH je uz pomoć JNA, nakon višemjesečnih priprema, odlučio preuzeti vlast u Prijedoru. Peti korpus JNA iz Banje Luke, čiji su pripadnici još od kolovoza 1991. sudjelovali u agresiji na Hrvatsku, stavio se SDS-u na raspolaganje i u pripremama i u samom preuzimanju vlasti.¹¹ Uz jedinice toga korpusa, na raspolaganje SDS-u stavili su se i pripadnici policije lojalni toj strani. Kako je bošnjačko i hrvatsko stanovništvo u odnosu na srpsko bilo znatno slabije naoružano i bez ikakvih ozbiljnijih priprema za obranu, preuzimanje vlasti provedeno je 30. travnja 1992. godine. Noć prije (29. travnja) na sastanku pripadnika 5. korpusa JNA i prijedorskoga SDS-a donesena je konačna odluka o preuzimanju vlasti, a tada je sastavljen i popis osoba kojima treba biti zabranjen pristup važnim objektima. Prvi na popisu bio je predsjednik Općine Muhamed Čehajić.¹² Bilo je to, faktički, izvršenje instrukcija dobivenih od vrha SDS-a BiH kad je ta stranka izdala upute kako preuzeti vlast u općinama u kojima srpsko stanovništvo nije većinsko (Vari-

⁹ Isto, 100.

¹⁰ Za područje Prijedora i Sanskog Mosta osobito su važni strateški ciljevi o razdvajanju srpske od druge dvije nacionalne zajednice, uspostavi koridora između Krajine i Semberije (preko sjeverne Bosne) i uspostavi granice na rijeci Uni. ICTY, „Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 22, 26. 11. 1993. (dokument u posjedu autora).

¹¹ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 71-83, pristup ostvaren 5. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

¹² Isto, paragraf 181.

janta „B“).¹³ Članovi i osobe lojalne SDS-u BiH preuzeli su funkcije u općinskoj vlasti.

Novi šef prijedorske policije Simo Drljača izvijestio je svojega nadređenog iz banjalučkoga Centra službe bezbjednosti Stojana Župljanina da je u preuzimanju vlasti sudjelovalo 1587 policajaca srpske nacionalnosti.¹⁴ Nakon preuzimanja vlasti u općini SDS BiH uspostavlja potpunu kontrolu. Srbi su preuzeli sve komunikacije i Prijedor je odsječen od vanjskoga svijeta. U gradu je nakon toga uveden policijski sat. Ukinute su sve autobusne linije. Većina stanovništva nesrpske nacionalnosti ostala je bez posla, bilo da je riječ o policajcima, radnicima, činovnicima ili stručnjacima i direktorima, a njihova mjesta preuzeli su Srbi.¹⁵

Dotadašnji potpredsjednik Općine Milomir Stakić preuzeo je dužnost predsjednika Skupštine općine. U skladu s dogovorom od 29. travnja o zabrani pristupa važnijim objektima, dotadašnjem predsjedniku Muhamedu Čehajiću i drugim funkcionarima iz redova Bošnjaka i Hrvata srpski policajci zabranili su ulazak u zgradu Općine.¹⁶ Nova vlast (Savjet za narodnu odbranu, a od sredine svibnja 1992. Krizni štab opštine Prijedor) prvenstveno je bila zadužena za odlučivanje na lokalnoj razini i provođenje političkih odluka donesenih na regionalnoj odnosno republičkoj razini.¹⁷ U vojnom pogledu, Savjet je igrao centralnu ulogu u koordiniranju vojnih napora u općini.¹⁸ Dakle, u novu vladajuću strukturu Prijedora ulaze čelnici i istaknuti funkcionari lokalnoga SDS-a BiH (uz Milomira Stakića kao predsjednika Općine), novoimenovani šef policije (Simo Drljača), a sastancima toga tijela redovito su prisustvovali komandant 343. motorizirane brigade JNA Vladimir Arsić i načelnik štaba brigade Radmilo Zeljaja. To tijelo, koje je činilo ukupno jedanaest članova, u političkom smislu provodilo je odluke Autonomne regije Krajine i SrR BiH, a u vojnom naredbe 5. korpusa JNA.¹⁹

¹³ ICTY, Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine, Glavni odbor, *Uputstvo o organizovanju i djelovanju srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima*, Sarajevo, 19. 12. 1991. (dokument u posjedu autora).

¹⁴ ICTY, SJB Prijedor, Depeša broj: 11-12-1873, 30. 4. 1992. (dokument u posjedu autora).

¹⁵ SIVAC, *Kolika je u Prijedoru čaršija*, 72; ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 307-310, pristup ostvaren 5. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

¹⁶ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 82, 83, pristup ostvaren 5. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

¹⁷ KARČIĆ, „Od kriznih štabova do policije: pojedinci i institucije u službi zločina“, 69.

¹⁸ HANSON, *Krizni štabovi bosanskih Srba*, 26.

¹⁹ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragrafi 89, 90, pristup ostvaren 4. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>; ICTY, Skupština opštine Prijedor, *Odluka o organizaciji i radu Kriznog štaba opštine Prijedor*, broj: 01-023-24/92, 20. 5. 1992. (dokument u posjedu autora); ICTY, *Službeni glasnik opštine Prijedor*, broj 2/92, 25. 6. 1992. (dokument u posjedu autora).

U atmosferi stalne napetosti, sve većih incidenata i zločina poput ubojstva četiriju civila bošnjačke nacionalnosti 2. svibnja 1992.,²⁰ Prijedor ulazi u period potpune neizvjesnosti. Svjestan situacije u kojoj se našao, dotadašnji predsjednik Općine Muhamed Čehajić nije pozvao na sukob ili bilo kakvu osvetu, nego je nesrpsko stanovništvo pozvao na „gandijevski otpor”.²¹ Bio je to jedini način da se pokušaju sačuvati životi pred vojnom i policijskom silom koja je svoje djelovanje najprije fokusirala na učvršćivanje nelegalno preuzete vlasti, a potom pripreme za operacionalizaciju napada na civilno nesrpsko stanovništvo. No, poziv na „gandijevski otpor” i jasan znak da druga, bošnjačka i hrvatska, strana ne želi rat nije spriječio srpske snage da krenu u vojne napade na dijelove općine s većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom.

Glavnu ulogu u pripremama i napadima, zajedno s policijom, imala je Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine (VSRBiH).²² Njezin zapovjedni kadar iz 1. krajiškoga korpusa, u čijoj je zoni odgovornosti bio i Prijedor, naredio je 21. svibnja opću mobilizaciju. Istu odluku potvrdila je, potpisom Milomira Stakića, srpska prijedorska vlast dan kasnije.²³

U sklopu priprema za napade na području prijedorske općine, Simo Drljača tijekom svibnja 1992. naređuje masovnu mobilizaciju rezervnoga sastava policije, povećavajući ju za čak 1139 pripadnika u odnosu na travanj, prije preuzimanja vlasti.²⁴ Obećanja nove vlasti da nasilja u prijedorskoj općini neće biti bila su samo način da se finaliziraju detaljne pripreme za napade na bošnjačka i hrvatska naselja.

Dana 23. svibnja 1992. napadnute su Hambarine, selo čiju su apsolutnu većinu činili Bošnjaci.²⁵ Napad je uslijedio nakon što su dan prije pripadnici VSRBiH izazvali incident u selu tako što su prvi otvorili vatru prema kontrolnom punktu koji su nadzirali mještani Hambarina. U razmjeni vatre poginula su dva pripadnika VSRBiH.²⁶ Kozarac i njegova okolica napadnuti su

---

²⁰ U izvještaju Stanice javne bezbjednosti (SJB) Prijedor navedeno je da je ubojica Jovan Zavišić poznat policiji, ali da se nalazi u bijegu čak i godinu dana nakon počinjenoga ubojstva. ICTY, SJB Prijedor, Broj: 11-17-01-1, Prijedor, 8. 6. 1993. (dokument u posjedu autora).

²¹ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 78, pristup ostvaren 5. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

²² Osnovana 12. svibnja 1992. preimenovanjem jedinica JNA stacioniranih u Bosni i Hercegovini.

²³ ICTY, Komanda 1. krajiškog korpusa, *Opšta mobilizacija vojske Srpske republike BiH – naređenje*, op. str. pov. br. 467-2, 21. 5. 1992. (dokument u posjedu autora); ICTY, Krizni štab opštine Prijedor, *Odluka o izvršenju mobilizacije na području opštine Prijedor*, broj 03/3, Prijedor, 22. 5. 1992. (dokument u posjedu autora).

²⁴ ICTY, SJB Prijedor, *Izveštaj o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za posljednjih 9 mj. 1992. g.*, Prijedor, januar 1993. (dokument u posjedu autora).

²⁵ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 141, pristup ostvaren 6. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

²⁶ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 1. 9. 2004.), paragraf 411, pristup ostvaren 7. 2. 2022.,

24. svibnja. Tijekom napada na to područje, koji je trajao do 26. svibnja, formirani su logori Omarska, Keraterm i Trnopolje, a u njima su zatočeni bošnjački i hrvatski civili.²⁷ U vrijeme „čišćenja” Kozarca i drugih dijelova općine Prijedor naseljenih bošnjačkim stanovništvom uslijedio je napad na Briševo.

Napad na Briševo 27. svibnja 1992.

Tijekom i nakon napada na Hambarine 23. svibnja bošnjački civili toga mjesta spas su potražili u šumama Kureva. Jedan dio privremeni spas pronašao je i u Briševu kad su mještani pružili utočište izbjeglicama.²⁸ No, ni tu nisu bili sigurni. U jutarnjim satima 27. svibnja, u realizaciji plana srpske strane za napad na općinska područja Prijedora, napadnuto je i Briševo.

Napad je izveden iz smjera srpskih sela Rasavci i Oštra Luka istočno od Briševa. Pripadnici VSRBiH, sudionici u napadu, bili su odjeveni u uniforme JNA.²⁹ Prilikom toga napada nitko nije stradao.³⁰ Svjesni da nemaju način da se obrane ako se napad ponovi, mještani Briševa formirali su delegaciju koja je otišla u Rasavce da doznaju razlog granatiranja budući da ničime nisu iskazali težnju da izazovu bilo kakvu vrstu nemira. Srbi iz Rasavaca rekli su delegaciji da je u pitanju upozorenje³¹ jer se „pravi srpska država i kako je sve ovo srpsko bilo i bit će”.³² Kao i u većini drugih primjera, srpske vlasti zahtijevale su od mještana da predaju sve oružje koje imaju. Lovačke puške i pištolji u zakonitom posjedu predani su srpskoj vlasti, čime su mještani Briševa udovoljili zahtjevima, misleći da će na taj način biti pošteđeni napada.³³

Bez obzira na upozorenje i predaju oružja mještana Briševa, a imajući u vidu razmjere zločina počinjenih nad prijedorskim Bošnjacima i Hrvatima do kraja svibnja, bilo je samo pitanje vremena kada će srpske snage krenuti u konačno uništenje Briševa.³⁴ Zbivanja u Prijedoru 30. svibnja 1992. još su više ubrzala realizaciju zauzimanja cjelokupnoga područja općine masovnim zločinima nad nesrpskim civilima. Naime, uvidjevši što se čini nesrpskom

---

<https://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/bcs/040901.pdf>; ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 24. 3. 2016.), paragraf 1719, nap. 5730, pristup ostvaren 8. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/bcs/160324-presuda-2od4.pdf>.

²⁷ MEDIĆ, „Pripreme, tok i razmjere napada na Kozarac 1992. godine”, 308.

²⁸ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 89, 90.

²⁹ ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 284, pristup ostvaren 7. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

³⁰ PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 67, 68.

³¹ KOLARIĆ, *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, 49.

³² PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 146.

³³ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brdanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 1. 9. 2004.), paragraf 411, pristup ostvaren 7. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/bcs/040901.pdf>.

³⁴ PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 148.

stanovništvu u prijedorskoj općini, posebno nakon napada na Kozarac i formiranja logora za Bošnjake i Hrvate, grupa branitelja predvođena Slavkom Ećimovićem i Izetom Mešićem (poznata kao „Kurevska četa”) pokušala je osloboditi Prijedor. Nakon početnih uspjeha „Kurevske čete” brojniji i vojno opremljeniji pripadnici VSrRBiH i srpskih policijskih struktura odbili su „napad”.³⁵

Nakon neuspjeloga pokušaja oslobađanja Prijedora dolazi do napada srpskih snaga na Stari grad i masovnoga odvođenja Bošnjaka i Hrvata u prijedorske logore. Intenzivirani su napadi na nesrpsko stanovništvo Prijedora i okolnih naselja. Tako je kretanje stanovnika Briševa bilo ograničeno na područja Čarakova, Hambarina, Biščana, Rasavaca i Ljubije.³⁶ Prilikom kretanja Prijedorom bili su, kao i ostali građani bošnjačke i hrvatske nacionalnosti, primorani oko ruke nositi bijele vrpce kao oznake.³⁷

Dana 24. lipnja u Briševo je došao policijski kombi iz Ljubije u kojem su se nalazila četiri pripadnika srpske policije. Šest mještana odvedeno je na informativni razgovor u policijsku stanicu u Ljubiju, gdje su ispitivani i zlostavljani, a potom prebačeni u logor Keraterm. Nakon zatočeništva u Keratermu prebačeni su u Omarsku i na Manjaču.³⁸

Napad i zločini nad hrvatskim civilima 24. i 25. srpnja 1992.

Nakon što su vojne jedinice i policijske strukture SrRBiH masovnim zločinima nad bošnjačkim stanovništvom u istočnom dijelu prijedorske općine (područje Kozarca) uspostavile koridor prema Banjoj Luci, iste metode upotrijebljene su i u „čišćenju” područja u južnom dijelu općine. Da bi se uspostavio koridor prema Sanskom Mostu, u kojem su u svibnju 1992. Srbi nakon preuzimanja vlasti krenuli u kampanju zločina protiv bošnjačkoga i hrvatskoga stanovništva, komanda 6. sanske pješadijske brigade VSrRBiH 19. srpnja

³⁵ SIVAC, *Kolika je u Prijedoru čaršija*, 130-133; ICTY, Predmet br. IT-97-24-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Milomira Stakića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 31. 7. 2003.), paragraf 277, pristup ostvaren 7. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/bcs/030731.pdf>.

³⁶ ICTY, Predmet br. IT-08-91-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 3. 2013.), paragraf 555, pristup ostvaren 7. 2. 2022., https://www.icty.org/x/cases/zupljanin_stanisicm/tjug/bcs/130327_1.pdf.

³⁷ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 1. 9. 2004.), paragrafi 551, 549, nap. 1399, pristup ostvaren 8. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/bcs/040901.pdf>.

³⁸ ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 24. 3. 2016.), paragraf 1719, pristup ostvaren 8. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/bcs/160324-presuda-2od4.pdf>. Joso Barišić, Vladimir Barišić, Jozo Buzuk, Slavko Mlinar i Miroslav Šolaja ubijeni su tijekom kampanje „etničkoga čišćenja” u logoru Omarska. Njihovi posmrtni ostaci pronađeni su 2004. u masovnoj grobnici Kevljani nedaleko od Kozarca. PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 194, 195, 210. Opširnije o zločinima u logoru Omarska: MEDIĆ, „Otac, čuvaj mi djecu...” – Zločini u logoru Omarska 1992. godine”, 243-268.

1992. naredila je izvođenje borbenih djelovanja na području Ljubije i okolice idućega dana. Njezinim jedinicama naređeno je da u „sadejstvu sa drugim prijedorskim jedinicama zauzmu liniju kod zaseoka Atlije i Ljubije i da blokiraju sela te neprijatelja uništi iznenadnom vatrom”.³⁹

Tijekom „čišćenja” bošnjačkih sela na lijevoj obali Sane (Hambarine, Čarakovo, Bišćani, Rakovčani, Rizvanovići i Zecovi) započetog 20. srpnja, ponovo je u ranim jutarnjim satima 24. srpnja granatirano Briševo. Mještani nisu pružali nikakav otpor, krili su se u podrumima svojih kuća. Neki su pokušali pobjeći iz Briševa, ali su se vratili jer je selo bilo u potpunoj opsadi. Cijeli su dan granate padale po čitavom Briševu.⁴⁰ Prema iskazima preživjelih, na selo su padali minobacački projektili od 120 mm. Granatiralo se s položaja VSrR BiH iz pravca Stanara iz Batkovaca, položaja s Retka iz pravca Rasavaca i s brda zvanog Dragišića Glavica.⁴¹ Nakon cjelodnevnoga granatiranja počeo je pješadijski napad. Jedinice 6. sanske i 5. kozarske brigade VSrR BiH ušle su u selo između 17 i 18 sati. Iz pravca Sanskog Mosta (Stare Rijeke⁴²) napadale su jedinice iz sastava 6. sanske brigade i pritom vršile masovne zločine nad mještanima toga sela⁴³, a iz pravca Ljubije jedinice 5. kozarske brigade VSrR BiH. Ulaskom u selo srpski vojnici iz sastava 6. sanske brigade ubijali su sve koje su zatekli. Na tom pravcu ubili su Stipu Dimača, Maru Marijan, Franju Marijana, Luku Mlinara, Ivicu Mlinara, Jerka Ivandića, Milana Ivandića, Stipu Ivandića, Peju Ivandića, Josu Lovrića, Ivicu Buzuka, Matu Buzuka, Milana Buzuka, Ivu Lovrića, Sreću Buzuka, Miroslava Buzuka, Vladu Buzuka i Iliju Atliju.⁴⁴

Na svojem pravcu napada 5. kozarska brigada jednako je postupala prema civilnom stanovništvu. Majku Ive Atlije zatvorili su u svinjac i zaključali, a starca Peru Dimača oborili na zemlju i tukli Biblijom koju su pronašli u njegovoj kući. Prilikom zlostavljanja vojnici su mu govorili „nek ti sad pomogne katolički Isus” i pitali ga „zašto mu sad ne pomogne Tuđman”. Potom su ga primorali da se skine te ga na kraju ubili pucanjem u glavu.⁴⁵ Ubijeni su i Marko Buzuk, Srećko Ivandić, Danica Ivandić, Miro Ivandić, Stipo Ivandić, Mara Ivandić, Milka Marijan, Zvonko Marijan, Luka Komljen, Ivo Komljen, Ante Komljen, Kata Komljen, Mara Matanović, Ervin Matanović i Luka Mlinar.⁴⁶

³⁹ KOLARIĆ, *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, 51.

⁴⁰ ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Transkript svjedočenja, Svjedok Ivo Atlija* (Den Haag: ICTY, 26. 10. 2011.), 20309-20317, pristup ostvaren 5. 3. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/111020ED.htm>.

⁴¹ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 91.

⁴² Stara Rijeka je selo u tadašnjoj općini Sanski Most. Prema popisu stanovništva iz 1991., od 674 stanovnika toga sela Hrvata je bilo 641. Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Popis stanovništva*, Statistički bilten broj 234, 93.

⁴³ U Staroj Rijeci ubijeni su toga dana Marijan Atlija i Josip Šolaja. PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 193, 210.

⁴⁴ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 91.

⁴⁵ ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Transkript svjedočenja, Svjedok Ivo Atlija* (Den Haag: ICTY, 26. 10. 2011.), 20309-20317, pristup ostvaren 5. 3. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/111020ED.htm>.

⁴⁶ *Isto*.

Ilija Arlović, župnik rimokatoličke župe sv. Ante Pustinjaka u Staroj Rijeci, svjedočio je da su prilikom upada u selo „neke ljude masakrirali dok je većina tupim predmetom ubijena, a tek nešto njih lakšim oružjem”.⁴⁷ Na različite načine ubijane su žene, djeca i starci. Zločinci su silovali veliki broj žena i djevojaka. Prema dosadašnjim rezultatima istraživanja, u ta dva dana ubijeno je 67 Hrvata, mještana Briševa.⁴⁸ Među 67 žrtava je 14 žena i petero djece i maloljetnika.⁴⁹

Kao ni u prethodnim napadima 27. svibnja i 24. lipnja, mještani Briševa tijekom srpanjskoga napada nisu pružali nikakav otpor pri policijskim odvođenjima.⁵⁰ Jedan od razloga nepružanja otpora bio je i u činjenici da su udovoljili srpskim zahtjevima i predali legalno naoružanje (lovačke puške i pištolje), vjerujući da će tako biti pošteđeni stradanja. Bila je to prevara na koju je nasjeo veći broj Bošnjaka i Hrvata na čitavom teritoriju koji su u Bosni i Hercegovini kontrolirale srpske vojne i policijske strukture.

U tijeku i nakon napada na Briševo opljačkana su imanja i spaljena podružna rimokatolička crkva sv. Petra i Pavla u selu (jedini vjerski objekt u tome mjestu).⁵¹ Vera Mlinar, svjedok zločina, opisala je zbivanja sljedećim riječima: „Zapalili su nam crkvu i onda je došla vojska i istjerala nas iz kuća, te su onda ubijali koga su htjeli... Jedan vojnik je došao i zagalamio na tu vojsku i onda su nas pustili, nakon čega smo se razbježali po šumi.”⁵²

Nedugo nakon što su opljačkane i razorene gotovo sve kuće u selu, srpske su jedinice odvele 36 civila iz sela u logor „Krings” u općini Sanski Most, u kojem su bili zatočeni 21 dan.⁵³ Jedan od zatočenika u „Kringsu” bio je i Zoran Buzuk, koji je potvrdio da su među zatočenicima u tom logoru bili i ljudi iz Briševa, koji su kao i drugi zatočenci bili izloženi zlostavljanju pripadnika VSRBiH.⁵⁴

⁴⁷ „Ratni zločini u Prijedoru: Za žrtve Briševa pravda ne postoji”.

⁴⁸ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 1. 9. 2004.), paragraf 412, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/bcs/040901.pdf>.

⁴⁹ ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, *Pred pretresnim vijećem I, Tužilac protiv Momčila Krajišnika, Presuda* (Den Haag: ICTY, 27. 9. 2006.), paragraf 482, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/krajisnik/tjug/bcs/060927.pdf>; PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 193-211. Šesnaestogodišnji Ervin i 17-godišnjaci Predrag i Zoran ubijeni su u zaseoku Muštanica 24. srpnja 1992. godine. Idućega dana ubijen je 15-godišnji Goran Matanović. Luka Mlinar žrtva je pokolja u Briševu. Ubijen je u 16. godini života. MEDIĆ, „Zločini nad djecom i maloljetnicima u Prijedoru od 1992. do 1994. godine”, 454.

⁵⁰ ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, *Pred pretresnim vijećem II, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, Presuda* (Den Haag: ICTY, 1. 9. 2004.), paragraf 628, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/brdanin/tjug/bcs/040901.pdf>.

⁵¹ *Isto*, paragraf 653.

⁵² „Obilježene godišnjice zločina u Prijedoru”.

⁵³ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 570.

⁵⁴ Među ubijenima u logoru „Krings” je i Zdenko Gavranović iz Stare Rijeke. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su 1997. godine. BEGIĆ, *Genocid u Sanskom Mostu*, 232.

Nakon pokolja u Briševu svjedok Ivo Atlija obilazio je rodno selo i u njemu pronašao mrtvo tijelo svojega oca Ilije, koje je pokopao zajedno s tijelom drugoga mještanina. Idućih dana i tjedana, ponovo obilazeći selo i susjedne zaseoke, zatekao je gomilu leševa i nekoliko njih uspio pokopati. Pronašao je posmrtnne ostatke obitelji Dimač, Marijan, Mlinar, Buzuk, Matanović, Ivandić, Komljen i dr.⁵⁵ Na području Briševa pronađeni su i posmrtni ostaci civilnih žrtava bošnjačke nacionalnosti, a među njima i tijelo 17-godišnjega Mirsada Švrake.⁵⁶ U svojem svjedočenju pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u predmetu protiv Radovana Karadžića iznio je da je u Briševu i široj okolici Ljubije pomagao da se sahrani preko 200 ubijenih civila.⁵⁷ Prilikom drugoga svjedočenja, i to protiv komandanta Vojske Republike Srpske (VRS) Ratka Mladića, Atlija je potvrdio da su žene s toga područja bile žrtve seksualnoga nasilja.⁵⁸ I drugi mještani Briševa u danima nakon napada sahranjivali su ubijene, međutim u tome su ih ponekad sprečavale grupe naružanih Srba koje su nastavile dolaziti u Briševo, pljačkati i paliti preostalu imovinu u selu.⁵⁹ „Dogovor nas preživjelih stanovnika Briševa je bio da ne odlazimo sve dok sve mrtve ne sahranimo pa makar i sami poginuli. Uspjeli smo, čak smo sve grobove i obilježili križem, ogradili drvenom ogradom. Humke smo napravili s dosta zemlje tako da ne postoji opasnost da divlje životinje otkopaju leševe...”, riječi su preživjeloga stanovnika Briševa koji je nakon pokolja boravio u selu i zatekao nekoliko grobnica ubijenih mještana.⁶⁰

Početak kolovoza 1992. predstavnici vlasti Autonomne regije Krajine došli su u obilazak sela Stara Rijeka u općini Sanski Most da bi s banjalučkim biskupom Franjom Komaricom održali sastanak na kojem se razgovaralo o zbivanjima na području općina Prijedor i Sanski Most. Vojo Kuprešanin, predstavnik vlasti Autonomne regije Krajine i predsjednik njezine skupštine, potvrdio je da su zločini počinjeni, da su ih počinili pripadnici 6. sanske brigade 1. krajiškoga korpusa VSRBiH i da je upoznat s tim.⁶¹ Međutim, kao ni za druge zločine, počinitelji nisu procesuirani niti na bilo koji način sankcionirani. To je prilikom svjedočenja u procesu protiv Radovana Karadžića Kuprešanin i potvrdio. Osvrćući se upravo na zločine u Briševu, nije ih negi-

⁵⁵ ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 24. 3. 2016.), paragrafi 1726-1735, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/bcs/160324-presuda-2od4.pdf>; ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Transkript svjedočenja, Svjedok Ivo Atlija* (Den Haag: ICTY, 26. 10. 2011.), 20309-20317, pristup ostvaren 5. 3. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/111020ED.htm>. Više podataka o ubijenima vidi u: *Knjiga nestalih opštine Prijedor*.

⁵⁶ MEDIĆ, „Zločini nad djecom i maloljetnicima u Prijedoru od 1992. do 1994. godine”, 450; BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 528, 529.

⁵⁷ „Svjedok skupljao i sahranjivao tijela ubijenih civila”.

⁵⁸ „Mladić: Veliki zločin u malom selu”.

⁵⁹ KOLARIĆ, *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, 50.

⁶⁰ BEGIĆ, *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*, 532-535.

⁶¹ ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-T, *Pred pretresnim vijećem, Tužilac protiv Radovana Karadžića, Presuda* (Den Haag: ICTY, 24. 3. 2016.), paragraf 1736, pristup ostvaren 9. 2. 2022., <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tjug/bcs/160324-presuda-2od4.pdf>.

rao, ali jest potvrdio da su to činili pripadnici VSrRBiH. Nadalje je naveo i da se „tačno zna ko je počinio zločin” te da su počinitelji „za sat vremena” mogli biti uhićeni, ali to nije učinjeno, pa zato nisu procesuirani.⁶² Da su u Briševu počinjeni zločini potvrdio je i u procesu protiv Ratka Mladića.⁶³ Činjenica da nisu procesuirani ni sankcionirani dovoljno govori o odnosu srpske vlasti prema zločinima nad nesrpskim civilima.

Da bi uklonile svaki trag o postojanju Briševa, do kraja 1992. srpske snage uništile su sve kuće u selu.⁶⁴

Posljedice zločina

Do trenutka pisanja ovoga rada nijedan pripadnik VSrRBiH/VRS-a ili policijskih struktura koji je neposredno sudjelovao u napadu i zločinima nad hrvatskim civilima u Briševu 1992. nije osuđen ni pred međunarodnim ni pred sudovima na prostoru bivše Jugoslavije. Jedan od razloga, pored nezadovoljavajućega rada pravosudnih institucija, jest i taj da je komandant 6. bataljuna 6. sanske brigade VRS-a Mićo Praštalo, kojemu se sudilo za zločine nad bošnjačkim i hrvatskim civilima u Bosanskoj krajini (uključujući i zločine u Briševu), počinio samoubojstvo tijekom procesa.⁶⁵

Od kraja 2014. pred Sudom Bosne i Hercegovine traje proces protiv pripadnika Rasavačke čete optuženih za zločine počinjene nad bošnjačkim i hrvatskim civilima u srpnju 1992. na lijevoj obali Sane, uključujući i Briševo. Optuženi su: Dušan Milunić u svojstvu komandanta Rasavačke čete koja je djelovala u sastavu 6. bataljuna 43. brigade VRS-a; Radomir Stojnić u svojstvu komandanta Rezervne stanice milicije Rasavci; Radovan Četić u svojstvu predsjednika mjesnoga odbora SDS-a BiH i Kriznoga štaba za selo Rasavci te pripadnici navedene čete: Duško Zorić, Zoran Stojnić, Željko Grbić, Ilija Zorić, Zoran Milunić, Boško Grujičić, Ljubiša Četić, Rade Grujić, Uroš Grujić, Zdravko Antonić (u međuvremenu je umro) i Rajko Gnjatović. Svi su početkom suđenja, u ožujku 2015., negirali krivnju. Proces je u tijeku.⁶⁶ Ovo je jedan od najdužih procesa za ratne zločine pred Sudom Bosne i Hercegovine od njegova osnivanja.

Pred Višim sudom u Beogradu počelo je u lipnju 2021. suđenje optuženom Branku Basari, komandantu 6. sanske brigade VSrRBiH. Među ostalim, optužnica ga tereti i za zločine počinjene u Briševu.⁶⁷

⁶² „Politički vrh RS-a ‘nije zagovarao progon’”.

⁶³ U namjeri da zaštiti komandanta VRS-a Ratka Mladića, na tom svjedočenju Kuprešanin je krivnju za zločine u Briševu prebacio na druge formacije tvrdeći da „zločin nije počinjen tokom operacije VRS-a”. No, kako je u ranijim svjedočenjima za taj zločin okrivio pripadnike VRS-a, tužiteljstvo je demantiralo Kuprešanina. „Aplauzom pozdravio pohvale, pa izbačen”.

⁶⁴ KOLARIĆ, *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*, 50.

⁶⁵ „Ubio se optuženi za pokolj u Briševu”.

⁶⁶ „Optuženi u predmetu Milunić i dr. izjasnili se da nisu krivi”.

⁶⁷ „Beograd: Počelo suđenje Branku Basari za zločine u Sanskom Mostu”.

Mirko Vrućinić, član Kriznoga štaba opštine Sanski Most i šef Stanice javne bezbjednosti (SJB) Sanski Most 1992., bio je optužen za zločine u Sanskom Mostu i Briševu pred Sudom Bosne i Hercegovine. Za vrijeme procesa, uoči posljednjega ročišta, pobjegao je u Srbiju te je nedostupan organima Bosne i Hercegovine. Da apsurd bude veći, Vrućiniću je u rujnu 2020. dodijeljeno državljanstvo Republike Srbije.⁶⁸ Zbog bijega i dobivanja državljanstva teško je očekivati da će se ovaj proces obnoviti.

Kad je riječ o pronalasku posmrtnih ostataka ubijenih civila iz Briševa, veći je dio ubijenih ekshumiran, identificiran i sahranjen. Pronalazak posmrtnih ostataka olakšala je činjenica da su mještani Briševa nakon pokolja uspjeli sahraniti tijela ubijenih.⁶⁹ Devet Matanovića (Anto, Ervin, Fabijan, Goran, Johan, Mladen, Predrag, Zdravko i Zoran) ekshumirano je i identificirano 1997. iz masovne grobnice Grošića groblje – Stara Rijeka. U istom mjestu iz druge grobnice ekshumirani su i identificirani Marko i Katarina Bujadilović te Mato i Marija Buzuk.⁷⁰ Godinu dana poslije pronađeni su na lokalitetima Briševa, Stare Rijeke, Zecova, Raljaša i Rasavaca posmrtni ostaci Mare Mlinar, Jose Lovrića, Jerka Ivandića, Milana Ivandića, Peje Ivandića, Stipe Ivandića (rođ. 1959.), Ive Mlinara, Luke Mlinara (rođ. 1943.), Miroslava Buzuka, Srećka Buzuka, Vlatka Buzuka, Ive Lovrića, Stipe Dimača, Franje Marijana, Mare Marijan, Ante Matanovića, Mare Matanović, Ive Buzuka, Milana Buzuka, Mate Buzuka, Lucije Marijan, Drage Marijana, Stipe Ivandića (rođ. 1931.), Kate Komljen (rođ. 1960.), Marka Buzuka, Kate Komljen (rođ. 1930.), Ante Komljena, Ive Komljena, Luke Komljena, Ilije Atlije, Joze Jakare, Jose Atlije, Luke Mlinara (rođ. 1976.), Marijana Atlije, Danice Ivandić, Mirka Ivandića, Mare Ivandić i Stipe Ivandića (rođ. 1935.).⁷¹ U Briševu su pronađeni i posmrtni ostaci Peje Dimača, Zvonka Marijana, Srećka Ivandića, Lucije Ivandić i Darka Ivandića.⁷² Posmrtni ostaci Adama Delića i Vinka Matanovića pronađeni su u masovnoj grobnici Ušće-Dabar 2001. godine.⁷³ Ako imamo u vidu da još uvijek približno svaka šesta osoba s područja prijedorske općine nije ekshumirana, proces ekshumacije i identifikacije žrtava iz Briševa i Stare Rijeke može se smatrati uspješnim budući da je ekshumirano preko 80% ubijenih osoba.

Od 1993. na dan godišnjice zločina banjalučki biskup Franjo Komarica predvodi misu za žrtve iz Briševa.⁷⁴ Nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu u Briševo se nije vratio nitko od oko 400 Hrvata koliko ih je prije rata živjelo u tome mjestu, a obnovljeno je tek nekoliko kuća. Kako kaže župnik Boris Lje-

⁶⁸ „Srbija postala utočište za još jednog ratnog zločinca: Mirko Vrućinić pobjegao uoči posljednjeg ročišta”.

⁶⁹ Opširnije o žrtvama, ekshumaciji i identifikaciji u: *Knjiga nestalih opštine Prijedor*; ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini*, 311-322.

⁷⁰ BEGIĆ, *Genocid u Sanskom Mostu*, 204, 205.

⁷¹ ODOBAŠIĆ, *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini*, 311-317.

⁷² *Isto*, 320, 321.

⁷³ BEGIĆ, *Genocid u Sanskom Mostu*, 305.

⁷⁴ PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 272-282.

vak, „najviše boli što je ovo ‘izbrisano selo’ zaboravljeno od vlasti”. On zaključuje da su ljudi iz toga mjesta i sam zločin zanemareni. „Ne postoji sluha da se rasvijetli istina o stradanju tih ljudi niti da im se makar iskaže pijetet bilo da su lokalne, entitetske ili državne vlasti”, riječi su župnika.⁷⁵

Tek je nekoliko političkih dužnosnika nazočilo obljetnicama zločina u Briševu. Jedini visoki državni dužnosnik iz Bosne i Hercegovine iz reda hrvatskoga naroda koji je nazočio spomenu bio je Željko Komšić, član Predsjedništva Bosne i Hercegovine. On je 25. srpnja 2009., povodom 17. godišnjice masakra, posjetio Briševo i bio na misnom slavlju.⁷⁶ Predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović, predsjednik Republike Srpske Rajko Kuzmanović, premijer Republike Srpske Milorad Dodik, predsjednik SDA Sulejman Tihić i visoki predstavnik Međunarodne zajednice Valentin Inzko zajedno su 30. svibnja 2010. odali počast ubijenim civilima u Briševu.⁷⁷ Tri godine nakon toga delegacija Sabora Republike Hrvatske, koju su činili predsjednik Josip Leko i saborski zastupnici Vesna Pusić, Đurđa Adlešić i Joško Klisović, posjetili su Briševo i odali počast nevinim žrtvama.⁷⁸

Osim navedenih, nitko drugi od političara nije posjetio Briševo. Na pitanje osjećaju li se Briševljani i generalno Hrvati prijedorskoga i banjalučkoga kraja izdani s obzirom na to da se najviše govori o hrvatskim žiteljima Bosne i Hercegovine u većem bosanskohercegovačkom entitetu (Federacija BiH), predsjednik Udruge „Dom Briševo” Zdravko Marijan odgovara: „Izdaja je velika riječ i optužba, no da li naši političari dovoljno brinu o nama – o tome bi se dalo pričati. Ja govorim o svome selu Briševu i prijedorskim Hrvatima, gdje možemo reći da smo razočarani. Najbolje se vidi kada dođeš u neko od tih sela, a moje Briševo je najbolji primjer kako smo ostavljeni i izdati. U selu nitko ne živi, obnova ne postoji, samo su četiri kuće obnovljene. Taj mali broj Hrvata koji je ostao dole živjeti, oni ustvari ne žive nego preživljavaju, bez posla i na rubu egzistencije.” Naglašava i odnos hrvatskih vlasti prema Hrvatima u Republici Srpskoj: „Odnos hrvatskih vlasti sa RS, po meni, i ne postoji. Nemamo hrvatske škole, nemamo hrvatski TV kanal, obnove nema, posla nema. Nema ulaganja da bi se naši ljudi zaposlili u tome entitetu. Ovo sve što sam nabrojao potvrđuje loše odnose vodećih stranaka u Republici Hrvatskoj sa entitetom RS.”⁷⁹

U Briševu je izgrađeno spomen-obilježje s imenima ubijenih hrvatskih civila iz Briševa i Stare Rijeke.⁸⁰ No, i ono je 2019. bilo na meti vandala, pri čemu je oštećeno. Oštru osudu toga vandalskog čina izrazio je član Predsjedništva Bosne i Hercegovine Željko Komšić, naglasivši da „ne razumije višedesetljet-

⁷⁵ „Poziv da se rasvijetle srpski zločini nad Hrvatima u izbrisano selu Briševo”.

⁷⁶ PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 267.

⁷⁷ *Isto*, 267-269.

⁷⁸ *Isto*, 270, 271.

⁷⁹ „Marijan: Prijedorski Hrvati ne žive već preživljavaju”.

⁸⁰ „Briševo je Škabrnja i Ovčara bosanskih Hrvata, ali malo tko mari: ‘Sve su izbrisali, ali sjećanja im ne damo. Eto zašto kopamo’”.

nu šutnju tzv. legitimnih predstavnika Hrvata [HDZ BiH, op. a.] o zločinima koji su počinjeni nad Hrvatima Prijedora”.⁸¹ Nepoznati su razlozi takva nemara tzv. legitimnih predstavnika Hrvata prema zločinima nad prijedorskim Hrvatima. Oni se dosad nisu čak ni oglašavali o tom pitanju. Je li razlog uska suradnja HDZ-a BiH s političkim vrhom Republike Srpske, pa bi učestalije spominjanje srpskih zločina nad Hrvatima moglo narušiti takav odnos? Ili je HDZ BiH još prije tri desetljeća otpisao svoje sunarodnjake iz ovoga dijela Bosanske krajine?

Zaključak

Na osnovi dosad prikupljenih podataka o broju ubijenih i poginulih civila u Bosni i Hercegovini, može se zaključiti da ni u jednoj općini nije ubijeno toliko civila hrvatske nacionalnosti kao na području prijedorske općine – 160.⁸² Gotovo je polovina od ukupnoga broja ubijenih prijedorskih Hrvata iz sela Briševa i njegove okolice. Najveće stradanje to je selo doživjelo 24. i 25. srpnja 1992., kad ga jedinice 6. sanske i 5. kozarske brigade 1. krajiškoga korpusa VSrRBiH napadaju i u njemu vrše pokolj. Usljed činjenice da nije pružen otpor ubijeno je, prema dosad prikupljenim podacima, 67 civila. Sve su kuće (oko 120) opljačkane i razorene. Razorena je i katolička crkva, jedini vjerski objekt u selu. Šestorica Hrvata iz Briševa i Stare Rijeke ubijena su u logorima Omarska i „Krings” tijekom 1992. godine. Posljedica zločina jest da se gotovo nitko nije vratio u to pitomo potkozarsko selo, da su pronađeni posmrtni ostaci 66 žrtava, a za tijelima sedmero ubijenih još uvijek se traga.

U selu je izgrađeno spomen-obilježje s popisom 73 ubijenih mještana Briševa i Stare Rijeke. Svake godine na obljetnicu zločina održava se misa za žrtve. Prognani mještani, osim nezadovoljstva zbog činjenice da nitko od aktera zločina nije osuđen, razočarani su odnosom vladajućih struktura iz Hrvatske i dijela Federacije Bosne i Hercegovine (iz stranaka s hrvatskim predznakom) prema ovome području, i zbog izostanka pomoći u pogledu povratka i zbog odnosa prema odavanju počasti ubijenima. Naime, osim Željka Komšića, Sulejmana Tihića, Milorada Dodika, Ive Josipovića, Vesne Pusić, Josipa Leke, Đurđe Adlešić i Joška Klisovića, nitko od političkih dužnosnika nije na ovome mjestu odao počast ubijenim Hrvatima.

---

⁸¹ „Član PBiH Željko Komšić osudio čin rušenja spomenika ubijenim Hrvatima Briševa kod Prijedora”.

⁸² *Knjiga nestalih opštine Prijedor*, 4.

Prilog. Popis ubijenih Hrvata iz Briševa i Stare Rijeke⁸³

1. Atlija (Lovre) Ilija, rođ. 1929. – ekshumiran 1998.
2. Atlija (Ilije) Joso, rođ. 1935. – ekshumiran 1998.
3. Atlija (Jure) Marijan, rođ. 1944. – ekshumiran 1998.
4. Barišić (Srećka) Joso, rođ. 1936. – ekshumiran 2004.
5. Barišić (Srećka) Vladimir, rođ. 1941. – ekshumiran 2004.
6. Bujadilović (Ive) Katarina, rođ. 1943. – ekshumirana 1997.
7. Bujadilović (Peje) Marko, rođ. 1941. – ekshumiran 1997.
8. Buzuk (Franje) Ivica, rođ. 1931. – ekshumiran 1998.
9. Buzuk (Franje) Jozo, rođ. 1934. – ekshumiran 2004.
10. Buzuk (Ive) Mara, rođ. 1929. – ekshumirana 1997.
11. Buzuk (Franje) Marko, rođ. 1936. – ekshumiran 1998.
12. Buzuk (Ante) Mato, rođ. 1934. – ekshumiran 1998.
13. Buzuk (Vinka) Mato, rođ. 1930. – ekshumiran 1997.
14. Buzuk (Marka) Milan, rođ. 1963. – ekshumiran 1998.
15. Buzuk (Mate) Miroslav, rođ. 1960. – ekshumiran 1998.
16. Buzuk (Franje) Srećko, rođ. 1947. – ekshumiran 1998.
17. Buzuk (Mate) Vlatko, rođ. 1965. – ekshumiran 1998.
18. Delić (Ivice) Adam, rođ. 1964. – ekshumiran 2001.
19. Dimač (Jure) Petar, rođ. 1927. – ekshumiran 1998.
20. Dimač (Ive) Stipo, rođ. 1911. – ekshumiran 1998.
21. Došen (Mije) Luka, rođ. 1920. – ekshumiran 1997.
22. Gavranović (Marijana) Anto, rođ. 1923.
23. Gavranović (Stipe) Zdenko, rođ. 1962. – ekshumiran 1997.
24. Ivandić (Marka) Danica, rođ. 1936. – ekshumirana 1998.
25. Ivandić (Srećka) Darko, rođ. 1972. – ekshumiran 1998.
26. Ivandić (Peje) Lucija, rođ. 1960. – ekshumirana 1998.
27. Ivandić (Mate) Jerko, rođ. 1957. – ekshumiran 1998.
28. Ivandić (Marka) Mara, rođ. 1933. – ekshumirana 1998.
29. Ivandić (Ive) Milan, rođ. 1963. – ekshumiran 1998.
30. Ivandić (Srećka) Miro, rođ. 1967. – ekshumiran 1998.
31. Ivandić (Ive) Pejo, rođ. 1954. – ekshumiran 1998.
32. Ivandić (Marka) Srećko, rođ. 1936. – ekshumiran 1998.

---

⁸³ Pored ubijenih tijekom napada na Briševo 24. i 25. srpnja 1992., na popisu se nalaze i osobe ubijene u logorima i na drugim mjestima. PIPLOVIĆ, ATLIJA, *Briševački mučenici*, 192-211.

33. Ivandić (Ive) Stipo, rođ. 1959. – ekshumiran 1998.
34. Ivandić (Marka) Stipo, rođ. 1931. – ekshumiran 1998.
35. Jakara (Ante) Jozo, rođ. 1927. – ekshumiran 1998.
36. Jurić (Franje) Anđa, rođ. 1928.
37. Komljen (Luke) Ante, rođ. 1956. – ekshumiran 1998.
38. Komljen (Luke) Ivo, rođ. 1954. – ekshumiran 1998.
39. Komljen (Mate) Kata, rođ. 1930. – ekshumirana 1998.
40. Komljen (Željka) Kata, rođ. 1960. – ekshumirana 1998.
41. Komljen (Ive) Luka, rođ. 1926. – ekshumiran 1998.
42. Lovrić (Ota) Ante, rođ. 1934. – ekshumiran 1997.
43. Lovrić (Jose) Ivo, rođ. 1934. – ekshumiran 1998.
44. Lovrić (Anđelkov) Joso, rođ. 1957. – ekshumiran 1998.
45. Marijan (Mate) Danica, rođ. 1954.
46. Marijan (Jose) Drago, rođ. 1948. – ekshumiran 1998.
47. Marijan (Jose) Franjo, rođ. 1927. – ekshumiran 1998.
48. Marijan (Jose) Lucija, rođ. 1944. – ekshumirana 1998.
49. Marijan (Lovre) Mara, rođ. 1936. – ekshumirana 1998.
50. Marijan (Mate) Milka, rođ. 1922.
51. Marijan (Jose) Zvonko, rođ. 1952. – ekshumiran 1998.
52. Matanović (Jose) Ante, rođ. 1935. – ekshumiran 1998.
53. Matanović (Peje) Ante, rođ. 1946. – ekshumiran 1997.
54. Matanović (Mladena) Ervin, rođ. 1976. – ekshumiran 1997.
55. Matanović (Peje) Fabijan, rođ. 1952. – ekshumiran 1997.
56. Matanović (Ante) Goran, rođ. 1973. – ekshumiran 1997.
57. Matanović (Stipe) Goran, rođ. 1977.
58. Matanović (Mladena) Johan, rođ. 1974. – ekshumiran 1997.
59. Matanović (Nedjeljka) Mara, rođ. 1943. – ekshumirana 1998.
60. Matanović (Peje) Mladen, rođ. 1937. – ekshumiran 1997.
61. Matanović (Petra) Predrag, rođ. 1974. – ekshumiran 1997.
62. Matanović (Ante) Zdravko, rođ. 1962. – ekshumiran 1997.
63. Matanović (Ante) Zoran, rođ. 1975. – ekshumiran 1997.
64. Matanović (Ante) Vinko, rođ. 1954. – ekshumiran 2001.
65. Mlinar (Ive) Ivo, rođ. 1930. – ekshumiran 1998.
66. Mlinar (Mate) Luka, rođ. 1943. – ekshumiran 1998.
67. Mlinar (Mate) Luka, rođ. 1976. – ekshumiran 1998.
68. Mlinar (Peje) Mara, rođ. 1919. – ekshumirana 1998.
69. Mlinar (Jose) Slavko, rođ. 1930. – ekshumiran 2004.

70. Rivić Ante, rođ. 1920.
71. Šolaja (Mate) Josip, rođ. 1922. – ekshumiran 1997.
72. Šolaja (Mate) Miroslav, rođ. 1936. – ekshumiran 2004.
73. Šolaja (Stipe) Vilim, rođ. 1937.

Izvori

Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine. *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine. Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseљljenim mjestima 1991.* Sarajevo, decembar 1993. godine, Statistički bilten broj 234.

ICTY: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju), www.icty.org:

- Komanda 1. krajiškog korpusa Vojske SrBiH / VRS.
- Krizni štab opštine Prijedor.
- SJB Prijedor.
- Skupština opštine Prijedor.
- Skupština srpskog naroda opštine Prijedor.
- Skupština zajednice opština Bosanske krajine.
- *Službeni glasnik opštine Prijedor.*
- *Službeni glasnik Republike Srpske.*
- Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine.

Knjiga nestalih opštine Prijedor – Ni krivi ni dužni. Prijedor: Udruženje Prijedorčanki „Izvor”, 2012.

Literatura

BEGIĆ, Kasim. *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991. – 1996.)*. Sarajevo: Bosanska knjiga, 1997.

BEGIĆ, Mujo. *Genocid u Prijedoru – svjedočenja*. Zagreb; Sarajevo: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata; Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2015. Pristup ostvaren 15. 2. 2022. <http://institut-genocid.unsa.ba/userfiles/file/Genocid%20u%20Prijedoru%20dio%20I.pdf>.

BEGIĆ, Mujo. *Genocid u Sanskom Mostu*. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2017.

HANSON, Dorothea. *Krizni štabovi bosanskih Srba: istraživački izvještaj pripremljen za predmet KRAJIŠNIK & PLAVŠIĆ (IT-00-39 & 40)*. Den Haag: ICTY, 2002.

KARČIĆ, Hikmet. „Od kriznih štabova do policije: pojedinci i institucije u službi zločina”. *Novi Muallim* 22 (2021), br. 86: 68-71.

KOLARIĆ, Jovana. *Dosije: 43. motorizovana brigada VRS u Prijedoru*. Beograd: Fond za humanitarno pravo, 2021.

MEDIĆ, Jasmin. „Otač, čuvaj mi djecu...’ – Zločini u logoru Omarska 1992. godine”. *Prilozi* 46 (2017): 243-268.

MEDIĆ, Jasmin. „Pripreme, tok i razmjere napada na Kozarac 1992. godine”. *Prilozi* 45 (2016): 297-313.

MEDIĆ, Jasmin. „Zločini nad djecom i maloljetnicima u Prijedoru od 1992. do 1994. godine”. *Časopis za suvremenu povijest* 51 (2019), br. 2: 445-464.

ODOBAŠIĆ, Jasmin. *Hiljadu grobnica u Bosanskoj krajini 1992-1995*. Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture „Preporod”, 2015.

PIPLOVIĆ, Frano; ATLIJA, Ivo. *Briševački mučenici: dvadeset pet godina od masakra nad Hrvatima katolicima sela Briševa 25. srpnja 1992. – 25. srpnja 2017*. Banja Luka: Banjalučka biskupija; Europska akademija u Banjoj Luci, 2017.

SIVAC, Nusret. *Kolika je u Prijedoru čaršija – zapisi za nezaborav*. Sarajevo: BONIK, 1995.

Sudske presude

ICTY: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju), www.icty.org:

- Predmet br. IT-08-91-T: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-08-91-T, Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, <http://icr.icty.org>.

- Predmet br. IT-95-5/18-T: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-95-5/18-T, Tužilac protiv Radovana Karadžića, <http://icr.icty.org>.

- Predmet br. IT-97-24-T: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-97-24-T, Tužilac protiv Milomira Stakića, <http://icr.icty.org>.

- Predmet br. IT-99-36-T: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-99-36-T, Tužilac protiv Radoslava Brđanina, <http://icr.icty.org>.

- Predmet br. IT-00-39-T: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: Predmet br. IT-00-39-T, Tužilac protiv Momčila Krajišnika, <http://icr.icty.org>.

Elektronički izvori

„Aplauzom pozdravio pohvale, pa izbačen”. Portal detektor.ba, 15. 12. 2014. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <https://detektor.ba/2014/12/15/aplauzom-pozdravio-pohvale-pa-izbacen/>.

„Beograd: Počelo suđenje Branku Basari za zločine u Sanskom Mostu”. Portal detektor.ba, 28. 6. 2021. Pristup ostvaren 7. 12. 2021. <https://detektor.ba/2021/06/28/beograd-pocelo-sudjenje-branku-basari-za-zlocine-u-sanskom-mostu/>.

„Briševo: Sveta misa zadušnica za 68 ubijenih mještana”. Portal mojrijedor.com, 25. 7. 2018. Pristup ostvaren 15. 3. 2022. <https://www.mojrijedor.com/brisevo-sveta-misa-zadusnica-za-68-ubijenih-mjestana/>.

„Briševo je Škabrnja i Ovčara bosanskih Hrvata, ali malo tko mari: ‘Sve su izbrisali, ali sjećanja im ne damo. Eto zašto kopamo’”. Portal slobodnadalmacija.hr, 28. 3. 2019. Pristup ostvaren 3. 12. 2021. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/regija/brisevo-je-skabrnja-i-ovcara-bosanskih-hrvata-ali-malo-tko-mari-39-sve-nbsp-su-izbrisali-ali-sjecanja-im-ne-damo-eto-zasto-kopamo-39-596075>.

„Član PBiH Željko Komšić osudio čin rušenja spomenika ubijenim Hrvatima Briševa kod Prijedora”. Portal predsjedništvo.ba, 28. 5. 2019. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <http://predsjednistvobih.ba/cest/default.aspx?id=84728&langTag=hr-HR>.

„Marijan: Prijedorski Hrvati ne žive već preživljavaju”. Portal Balkans.aljazeera.net, 17. 6. 2019. Pristup ostvaren 3. 12. 2021. <https://balkans.aljazeera.net teme/2019/6/17/marijan-prijedorski-hrvati-ne-zive-vec-prezivljavaju>.

„Mladić: Veliki zločin u malom selu”. Portal detektor.ba, 6. 9. 2012. Pristup ostvaren 1. 12. 2021. <https://detektor.ba/2012/09/06/mladic-veliki-zlocin-u-malom-selu/>.

„Obilježene godišnjice zločina u Prijedoru”. Portal detektor.ba, 26. 7. 2011. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <https://detektor.ba/2011/07/26/obiljezene-godisnjice-zlocina-u-prijedoru/>.

„Optuženi u predmetu Milunić i dr. izjasnili se da nisu krivi”. Portal sudbih.gov.ba, 4. 3. 2015. Pristup ostvaren 7. 12. 2021. <http://www.sudbih.gov.ba/vijest/optueni-u-predmetu-duan-miluni-i-dr-izjasnili-se-da-nisu-krivi-19834>.

„Politički vrh RS-a ‘nije zagovarao progon’”. Portal detektor.ba, 14. 11. 2013. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <https://detektor.ba/2013/11/14/politicki-vrh-rs-a-nije-zagovarao-progon/>.

„Poziv da se rasvijetle srpski zločini nad Hrvatima u izbrisanom selu Briševo”. Portal radiosarajevo.ba, 25. 7. 2021. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/poziv-da-se-rasvijetle-srpski-zlocini-nad-hrvatima-u-izbrisanome-selu-brisevu/425182>.

„Ratni zločini u Prijedoru: Za žrtve Briševa pravda ne postoji”. Portal slobodnaevropa.org, 25. 7. 2014. Pristup ostvaren 9. 12. 2021. <https://www.slobodnaevropa.org/a/sjecanje-na-brisevo-kojeg-vise-nema-i-zrtve-za-koje-pravda-ne-postoji/25470528.html>.

„Srbija postala utočište za još jednog ratnog zločinca: Mirko Vručinić pobjegao uoči posljednjeg ročišta”. Portal oslobodjenje.ba, 22. 4. 2021. Pristup

ostvaren 8. 12. 2021. <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/srbija-postala-utociste-za-jos-jednog-ratnog-zlocinca-mirko-vrucinic-pobjegao-uoci-posljednjeg-rocista-650333>.

„Svjedok skupljao i sahranjivao tijela ubijenih civila”. Portal slobodnaevropa.com, 21. 10. 2011. Pristup ostvaren 1. 12. 2021. https://www.slobodnaevropa.org/a/icty_haski_sud_radovan_karadzic_sudjenje_ratni_zlocini/24367555.html.

„Ubio se optuženi za pokolj u Briševu”. Portal hr.n1.info.com, 22. 11. 2018. Pristup ostvaren 2. 12. 2021. <https://hr.n1info.com/regija/a349594-bih-ubiose-optuzeni-za-pokolj-hrvata-u-brisevu/>.

SUMMARY

Briševo: A Village Wiped Out in 1992

Using primary sources and eyewitness accounts as well as the relevant literature, the author writes about the crimes committed by Serbian military and police structures in Briševo, a village in the Prijedor Municipality with a Croatian majority population. Shelled during the first days of an 'ethnic cleansing' operation in late May 1992, Briševo was attacked two months later; a number of the locals were killed, while the village was looted and pillaged. After the attack, the remaining locals were expelled or taken to camps and other places of illegal internment. This village became a paradigm of crimes committed in the Prijedor Municipality and the whole of Bosnia and Herzegovina. A similar fate befell Bosniaks and Croats in other settlements of the Prijedor Municipality. The systematic destruction of this village during the spring and summer of 1992, and the consequences thereof, are the topic of this paper.

Key words: Briševo; Prijedor; Bosnia and Herzegovina; Army of the Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina; police; civilians; camps